



Karel Fischer



Dr. Ad. Stránský



Rb. Jindřich Weil

že daně i veškeré povinnosti platební správně odvádějí. Na žádosti jsou podepsáni jménem ochranných Židů na panství David Podmok a Joachim Amschel, poděbradští schutzjudi, a Heřman, Žid z Opolan. Žádost Židů vyvolala setření, a poněvadž jim hejtman stranil, Židé mlčky ostali. Tento rozkaz vystěhovací měl také politické pozadí, poněvadž Židé byli v podezření, že udržují styky s nepřitelem, pruským králem. Po nastoupení vlády císaře Josefa I. a po prohlášení tolerančního patentu r. 1781 se pronásledování Židů zmírnilo a po té době se usadilo na Poděbradsku mnoho Židů, takže téměř v každé vsi Žid nějaký se usadil. Živili se vinopalnictvím, prodejem páleného a všelikým handlem zboží loketního a kupeckého, jakož i koželužstvím. — Zvyšováním poplatků ochranným Židům vycházel velký užitek, pro důchod J. M. C. značný prospěch, a proto si vláda dala Židy pod svou zvláštní ochranu. Této výhody se domáhala i obec a vydržovala ochranné Židy na Nymburském předměstí. — Vedle zmíněných již židoven ve Zboží byl usazen Žid v bývalé pastoušce č. 56/II, snad již od r. 1750, totiž v době, kdy byla pastouška obecní přeložena na Kostelní předměstí. Kolenu r. 1784 postavila obec novou židovnu v Přemyslově ulici, a sice sestávající ze světnice, tří komor, klenuté kuchyně se zděným kominem a klenutým, nedlážděným sklepem. Najemným Židem byl Josef Boriaš a byla s ním uzavřena nájemní smlouva na 30 let, a povoluje se mu obyčejný obchod se střížným a domácím zbožím. Jím hausirující Židé, do města přicházející, musí se s ním peněžitě vyrovnat, jinak jim obchod bude zakázán, výjma jarmarky. Najemný Žid nesmí žádného cizího Žida přechovávat pod ztrátou ochrany; nesmí žádné kradené věci prodávat pod pokoutu nepřítouti i tělesnou, a konečně se mu povoluje držet 2 krávy.

R. 1814 koupil Boriaš kus zahrady u Labe u čísla 6/II pro synagogu, ale obec užila svého vlivu, aby projekt tento byl zneemožněn. Na židovně městské vystrídá se rod Boriašův ve třech generacích; naposled Marek Boriaš, syn Izáka, kterého zastihl r. 1832 rozžár, který celou židovnu zničil. Spáleniště prodala obec nějakému Voršulákoví, který si tam nový domek postavil. Po starém Boriašovi zůstalo 6 synů: Lazar (byl od r. 1832 pachtýřem městského pivovaru), Izák, žil na židovně v Malém Zboží, Filip, byl kupcem na domě 34/I (dnes v majetku Schulhofa), a Adolf a Josef, nezletili. — R. 1786 došlo z cis. nařízení k rozdělení panských dvorů na panství poděbradském dle návrhu dvorního rady Raaba. Ze dvora panského, poděbradského, na Nymburském předměstí, povstalo

několik dílců, zvaných familie. Jeden z těchto dílců, který koupil Žid Salomoun Kantor pro syna Abrahama, ve výměře 7 × 5 sáhů, s domečkem pro hlídače a malým domkem, postoupil r. 1852 za 801 zl. na synagogu. Tehdy již po r. 1848 nabýli Židé stejných práv jako jiní obyvatelé. Sdružili se tedy Židé na panství poděbradském ve tři náb. obce, a sice v P., Nymburce a Králové Městci. Smlouvu na postavení synagogy podepsalo 25 israelitů z náb. obce poděbradské, a sice: Vilém Kantor, Isak Katz, Karel Boriaš, Herman Popelík, Šimon Popelík, Salomoun Fuchs, Adam Boriaš, Salomoun Bekman, Jakob Košerák, Salomoun Pick, Josef Kantor, Josef Fuchs, Herman Bekman, Jakob Beckman, Jeremiáš Mauthner, Šimon Altschul, Josef Lustfeld, Jindřich Grünfeld, Salomoun Pick, Salomoun Procházka, Jakob Fuchs, Aron Kantor, Moric Roubíček, Šimon Kantor, Abraham Kantor.

Na koupeném pozemku postavili israelité modlitebnu, která je označena č. 17/I. Starý domek pro hlídače zůstal a posud slouží za byt sluhům. Sousedící familie se synagogu č. 19/II, kterou měl v majetku Šimon Kantor, byla r. 1871 od majitele prodána israelitké obci na zřízení israelit. školy, ovšem tehdyž německé, a pro byt rabína.

Poněvadž k vůli naučení se němčině navštěvovaly tuto školu také děti katolické, stala se tato z politického důvodu trnem v očích obyvatelstva. Teprve r. 1910 byla tato německá škola zrušena. Vlastní hřbitov židů zřídila si obec israelitká r. 1898 za mostem, blízko vsi Kluku, zároveň se hřbitovem katolickým (obecním).

Z modliteben nejstarší byla modlitebna v nymburské obci, postavená v Kovanicích vlastně r. 1786; k ní náležel také hřbitov v Kovanicích, kam se pohřbívalo i z druhých obcí israelitkých na panství poděbradském. Modlitebna v Kovanicích r. 1843 shořela; nově postavená byla v užívání až do r. 1892. Od r. 1862 počali se israelité stěhovati a usazovati v Nymburce, kde si r. 1890 postavili novou synagogu nákladem 30 tisíc korun; nehožičky však pochovávali v Kovanicích. Obec israelitká královémeštská má 2 modlitebny, a sice v Král. Městci (od r. 1894) a v Číněvsi (od r. 1854). Dle sčítání, provedeného r. 1826 vrchním P o u l e m, bylo na panství podebr., čítajíc do toho obě města, Poděbrady a Sadskou, 21.960 duší, a z toho bylo 930 protestantů a 65 rodin israelitských, čítajících dohromady 307 duší. V městě P. samotných bylo ve 319 domech 2768 obyv., a z toho 2615 katolíků, 117 evang. a 36 israelitů, soustředěných v 8 rodinách. Tento počet se v krátkém čase valně rozmnožil.

Zprávy o čelnějších rodinách žid. na Poděbradsku.

Rod Poriašů (psaný též Boriaš): Josef připomíná se v knihách již od r. 1750 jako ochranný Žid města Poděbrad, usazený na Nymburském předměstí a vedoucí obchod se střížným zbožím. Zanechal 6 synů: Lazara, Izáka, Filipa, Vilima, Adama a Josefa. Tři z nich byli usazeni na Poděbradsku. Syn Izáka, Marek, byl dědicem městské židovny a byl od r. 1822 ženat s Terezií, dcerou Hermana Taubra, obchodníka z Kolína. — Syn Lazara, Salomoun, koupil r. 1849 varní dům v P. čis. 22/I († 1859). Sestra Salomounova, Floriana, byla manželkou Ungerera a matkou rakouského ministra. — Třetí syn Josefa, Filip, zplodil s manželkou Martou, pocházející z Kolína, čtyři dcery, z nichž nejmladší, Zofie, byla vdaná za Osiáše Altschula. Adam, pátý syn Josefa, měl za manželku Sáru, dceru Samuela Levita, obchodníka z Kolína. Dcera Adama, Esthera, vdala se za obchodníka suknem, Loeviho (zemřel 1876), který si zakoupil varní dům na rynku čis. 17/I. — Karel Boriaš s manželkou Karolínou, dcerou Jakuba Gersona, obchodníka z Úval, byli poženáni 5 dětmi, z nichž nejmladší, Emilie, narozená 11./6. 1840, vdala se za JUDru, Ungerera, profesora na univerzitě ve Vídni, později rakouského ministra. Vzal si totiž Dr. Ungerer blízko příbuznou. — Nejbohatěji byl poženán dětní Marek. Měl 8 dětí. Z těchto Ignatz byl kožíšník a měl za manželku Františku Kohnovou. Potomci dosud žijí.

Rod R o u b i t s c h k ů přišel do P. r. 1850. Nejstarší zvědek, Moritz, který s bratrem Leopoldem koupil varní dům č. 40/I, zabýval se hospodářstvím, stal se zámožným, hlavně pronájemem panského dvora Blata. R. 1877 postavil lihovar u nádraží, jehož správu vedl starší syn, Theodor. Moritz † 1893 ve věku 78 let. S manželkou Marií, rozenou Karpelsovou, zplodil 3 syny a 2 dcery. Táž zemřela o rok později než manžel, r. 1894. Theodora v podniku lihovarnickém neprovázelo štěstí. Zboží vyráběné nedostatkem čistě vody nenachazelo odbytu. Z té příčiny na radu geologické komise zakládal nákladným způsobem studnu. Nejdříve kopáním studně značných rozměrů a později vrtáním artézským. Dosáhl 80 m hloubky. Zadužil se, musel ohlásit konkurs. Kdyby byl o 16 m ještě studnu vrtal, byl by dosáhl uhlíčitého pramene poděbradských lázní. — Theodor po finanční katastrofě odebral se do Drážďan a založil tam cementářský závod, který utěšeně zkvětl. — Bratr Theodora, Otto, s manželkou Antonií Ledererovou, žijí ve Vídni. Bratr Oskar je bankovním úředníkem a sestra Malvína vdala se za Emanu Mauthnera.

Rod K a t z ů. Nejstarší známý předek, Aron Katz, s manželkou Kateřinou H e r s c h e l o v o u, pocházel z Kovanice. Syn jejich Markus (zemř. 1832) byl prohlášen r. 1779 do Zboží a pak do Přední Lhoty. Syn

Izák převzal dědictví po otci a dostal r. 1823 sňubní povolení s Kateřinou, dcerou Jakuba Lichtenstejna, obchodníka v Altbuchu, a Esthery, rozené Schickové. Zplodil 3 syny a 1 dceru. Nejstarší syn Aron, naroz. 1829, počal obchodovati obilím a svůj obchod zvelebil tak, že byl vulgo nazýván G e t r e i d e k ö n i g. Kупoval všechno obilí nejen panské, nýbrž i selské. Obilní trhy bývaly vždy ve středu a sjíždělo se někdy až 600 vozů obilí. K uklizení obilí měl najmuty panské špýchary. Největší špýchar byl v P. o 4 patrech, čtyřicet sáhů dlouhý. Zanechal jedinou dceru Mathildu, provdanou za Bernarda Bondyho v Kolíně.

Rod K a n t o r ů: Nejstarší známý, Abraham Kantor, měl v nájmu panskou vinopalnu v P. V nájmu byl ponechán až do své smrti r. 1786. Jeho syn Salomoun byl přidělen do Náchoda. Po smrti otce ujal se vinopalny v P. Zůstavil 4 syny a 1 dceru. Nejstarší a nejmladší syn založili samostatně větve v P. Starší syn Josef s manželkou Sárou, rozenou P o d j a s o v o u, vedl polní hospodářství a vedle toho od r. 1832 měl v nájmu městský pivovar. Syn Vilém kupil a odstěhoval se r. 1849 do Vidně k nejstarší dceři Anně, provdané za dvorního advokáta. Zplodil s manželkou Rosalií, rozenou Kronfeldovou z Golé, Jeníkova, 12 dětí. Dva mladší synové byli znamenitými hudebníky. Nejmladší bratr Josefa Kantora, Abraham, byl pachtýřem obecní kořalny v P. Od r. 1840 byl pachtýřem měst. pivovaru, od r. 1865 měl najmouti také vinopalnu ve Zboží. R. 1844 koupil bývalý obecní dvůr a různé reality. Ze tří jeho synů vynikal Šimon jako výborný hospodář. Měl v nájmu panský dvůr, s otcem městský pivovar a různé reality. Požíval velké důvěry v městě a byl volen do rady. Zemřel mlád r. 1866. Nejstarší jeho dcera Emilie, naroz. r. 1852, provdala se za profesora Ferdinanda Ungra ve Vídni, dvorního radu, člena judic. zkušební komise, předsedu senátu vrch. zemsk. soudu, a j. — Bratr Emilie, Max, stal se prokuristou obchodního domu Rothschildů ve Vídni.

Jiná větve Kantorů, jejíž předek byl Löbel Kantor, byl vinopalem ve Zboží. Imenoval se vlastně Aron, vulgo Lejbek, a kupil později v domě varním na rynku, který po r. 1848 do vlastnictví získal. Dosáhl vzácného věku 84 let a zemř. r. 1906.

Rod S t r á n s k ý c h — byl usazený v Sadské. Nejstarší známý předek Josef († 1883 ve věku 74 let). Ze synů jeho vynikal MUDr. Adolf Stránský, oblíbený lékař a lidumil. Působil nejdříve v Sadské do r. 1861, pak v Opočnici, a od r. 1892 v P.; zemř. ve Vídni r. 1889 na odpočinku ve věku 76 let. Jeho dva synové, Eduard a Karel, zavědli zácný obchod v Paříži a mladší Karel dosáhl docela hodnosti rytíře legie. Třetí syn, Hugo, zemř. náhle 1903. Dcery Emilie a Hermína se provdaly. První za Adolfa Vantocha a druhá za Hanuše Hortha, obchodníka ve Vídni.

507

506